

УКРАЇНСЬКИЙ КАТОЛИЦЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Гуманітарний факультет

Кафедра філології

**ПОТІК СВІДОМОСТІ В РОМАНІ ВІРДЖИНІ ВУЛЬФ «МІСІС
ДЕЛЛОВЕЙ»: ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ
(НА МАТЕРІАЛІ ПЕРЕКЛАДУ ТАРАСА БОЙКА)**

Студентки IV курсу
Групи ГФІ 18/Б
Анни Богданової

Наукова керівниця:
к.філол.н.
Ірина Дробіт

Львів 2022

ЗМІСТ

ВСТУП

РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ «ПОТОКУ СВІДОМОСТІ» ЯК ПРИЙОМУ ЛІТЕРАТУРНОЇ ТВОРЧОСТІ..... 5

1.1 Поняття «потіку свідомості» у сучасному літературознавстві 5

1.2 «Потік свідомості» та маніпуляції з часом як провідний прийом психологічної прози модернізму 10

РОЗДІЛ II. ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ПОТОКУ СВІДОМОСТІ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ 12

2.1 Потік свідомості як форма відтворення внутрішнього мовлення 12

2.2 Нетипове пунктуаційне оформлення тексту потоку свідомості 15

2.3 Внутрішні діалоги як характерна риса внутрішнього мовлення 18

2.4 Потік свідомості – не хаотичне явище 21

2.5 Стилiстичний характер потоку свідомості..... 23

ВИСНОВКИ

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

ВСТУП

Актуальність теми. Художні твори «потіку свідомості» вирізняються певною специфікою та закономірностями. Такі особливості характерні для творів письменників української та світової літератури, адже на сьогодні у літературознавстві потік свідомості досліджений не повною мірою. Цікавим для читача є також і вивчення внутрішнього мовлення, оскільки воно розкриває певну своєрідність формування думки та внутрішні інструменти творчого процесу.

Неоднозначну оцінку отримали спроби різних письменників передати у своїх творах процеси народження думки. Власне, Вірджинія Вульф (Virginia Woolf, 1882-1941) – одна з тих, хто найбільше наблизилась до реального опису того, що відбувається у свідомості людей.

Мета дослідження полягає у комплексному аналізі потоку свідомості у художньому творі Вірджинії Вульф «Місіс Деллоуей».

Для досягнення мети необхідно було виконати такі **завдання**:

1. проаналізувати поняття «потіку свідомості» у сучасному літературознавстві;
2. дослідити роль потоку свідомості у психологічній прозі;
3. здійснити аналіз застосування прийому потоку свідомості у романі «Місіс Деллоуей»;
4. оцінити особливості українського перекладу «Місіс Деллоуей».

Об'єкт дослідження — переклад потоку свідомості, як методу передачі почуттів та думок героїв у первинному вигляді, тобто в такому, в якому вони зароджуються у свідомості.

Предмет дослідження — переклад українською мовою роману психологічного спрямування «Місіс Деллоуей» авторства В. Вульф, в якому потік свідомості використовується як один із найбільш головних художніх прийомів.

Методи дослідження перекладу: порівняльний метод (виявлення в оригіналі художніх конструкцій та співставлення з перекладом) і структурно-семантичний перекладацький аналіз (виявлення способів перекладу мовленнєвих

конструкцій). Методологічною основою роботи є сукупність спеціальних методів та прийомів наукового пізнання, практичне застосування яких дало змогу дійти до науково обґрунтованих висновків роботи. Базовою методологічною основою роботи є діалектичний метод, який дав змогу повністю розкрити предмет дослідження.

Матеріали дослідження Для написання роботи використано наукові публікації українських та закордонних вчених та переклад роману за Т. Бойком.

Структура та обсяг роботи. Дипломна робота викладена на тридцяти сторінках комп'ютерного набору. Складається із вступу, двох розділів, висновків і списку використаних джерел. У роботі використано двадцять шість літературних джерел.

РОЗДІЛ І

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ «ПОТОКУ СВІДОМОСТІ» ЯК ПРИЙОМУ ЛІТЕРАТУРНОЇ ТВОРЧОСТІ

1.1. Поняття «потіку свідомості» у сучасному літературознавстві

Потік свідомості — засіб безпосереднього зображення психіки людини як складного явища, залежного від маніпуляцій з часом. Школа потоку свідомості сформувалась на початку ХХ ст., а її представники використовували спосіб подачі розповіді, який мав на меті показати психологічний процес досить детально, з точною фіксацією думок та почуттів, порівнюючи їх з потоком у часі чи водою, рікою. Об'єктивна дійсність у потоці свідомості зображується через призму сприйняття героїв. Суцільна картина може розпадатися на багато окремих частин, які письменник зводить в єдине, формуючи певну модель цього напрямку¹.

Термін «потік свідомості» належить американському філософу й психологу В. Джеймсу, який уперше використав його наприкінці ХІХ ст.² Він заперечував існування реальності як об'єктивної, стверджуючи, що свідомість людини виростає та постає, немов ріка. У цій ріці думки мають властивість змінюватися й містично переплітатися між собою. Потік свідомості — це засіб зображення психіки людини безпосередньо, як складного та плинного процесу³.

Європейські письменники початку ХХ ст. почали більш детально заглиблюватися у психо-емоційні стани особистості, й таким чином перетворили потік свідомості із художнього прийому на метод зображення реальності. Згодом цей метод став універсальним для представників модернізму.

Літературна школа потоку свідомості виникла в 1910-1930-і роки у творчості М. Пруста, Дж. Джойса та, звісно, В. Вульф. Для змалювання непростого духовного життя індивіда письменники використовували внутрішні монологи,

---

¹ *Американські та британські студії: мовознавство, літературознавство, міжкультурна комунікація* / упоряд. Б. Романцова. Київ 2015.

² William James on the Stream of Consciousness. 1890

³ *Наукові записки НаУКМА. Філологічні науки* 195 (2017) 74–81.

численні спогади та ліричні відступи. Тобто, у літературознавстві потік свідомості перенесено для можливості характеристики внутрішнього мовлення у формі внутрішнього монологу. Література потоку свідомості заснована на працях науковців та психологів, що досліджували сферу підсвідомого світу людини: А. Бергсона, М. Дессуара, З. Фрейда та К. Юнга. На основі їхнього вчення можемо зробити висновок, що література потоку свідомості має властивість відтворювати безпосередній плин внутрішнього, зокрема духовного життя людини як калейдоскопу почуттів, думок, переживань та вражень, викликаних сприйняттям навколишнього світу. Потік свідомості для них — одна з форм психологізму літератури. Проте існує проблема передання внутрішнього мовлення у літературному тексті. Для позначення цього мовленнєвого явища використовуються такі формулювання: невласне-пряма мова, розповідь від першої особи, вільна непряма мова та внутрішній діалог. Найбільш характерною особливістю внутрішнього мовлення в потоці свідомості є використання внутрішніх монологів⁴.

Варто підкреслити, що наприкінці XIX — на початку XX ст. у мистецтві відбулись значні зміни, пов'язані із пошуком нових видів та форм змалювання людини у світі. Спираючись на досягнення психологічної прози XX ст., автори все активніше заглиблювались у внутрішній світ та переживання людини. У творах Дж. Джойса, М. Пруста, В. Вульф психологія героїв зображується як складний та непостійний психічний процес.

Також хочу згадати про українську літературу в такому контексті. У сучасній українській літературі є різноманітні прояви потоку свідомості: від неупорядкованості пунктуації, недотримання синтаксичних норм до чергування окремих словосполучень, які не відповідають типовим синтаксичним нормам. До прикладу, «потік свідомості» в українську літературу впровадили І. Франко, М. Коцюбинський, П. Загребельний, М. Хвильовий.

---

⁴ Мартін Гайдеггер. Будувати, проживати, мислити // www.ji.lviv.ua

Потік свідомості є своєрідним для напрямку модернізму та постмодернізму. Цікаво, що письменники-постмодерністи зображають тему потоку свідомості як відокремлені уривки та продовжують традицію модерністів, розвиваючи деякі їх засоби. Тобто, модерністи у своїх творах намагались показати ідеальний первинний світ, що може протистояти хаосу, який маємо в реальному бутті. Надалі постмодерністи передавали фрагментарність тогочасного світу. Саме тому в постмодернізмі велику популярність отримали різноманітні прийоми, які направлені на фрагментований дискурс.

Варто звернути увагу, що текст потоку свідомості є особливою формою з властивими йому стилістичними, граматичними та лексичними особливостями, а також дещо незвичним пунктуаційним оформленням. Тобто потік свідомості — це така форма відтворення внутрішнього мовлення, в якій знайшли місце скорочення та обрив речень. Потік свідомості не є хаотичним зібранням думок, для нього характерне таке поняття, як «когерентність», а речення в ньому пов'язані різними типами зв'язку, зокрема граматичним, лексичним, логічним, стилістичним, асоціативним тощо⁵.

Лінгвістика тексту потоку свідомості й надалі є головною, а в її основі лежить цілий комплекс речень. Це дозволяє розкрити закономірності об'єднання речень у повноцінний логічний текст. Для потоку свідомості потрібно застосовувати дискурсивний аналіз, який, своєю чергою, передбачає перегляд лексики та граматики, які зв'язують текст. Об'єкти вивчення традиційної лінгвістики та дискурсивного аналізу є зовсім різними. Зокрема дискурсивний аналіз займається вивченням будь-якого зв'язного відрізка мови, а лінгвістика — ізольованих та граматично правильних речень. Потік свідомості має безпосереднє відношення до лінгвістики тексту і до внутрішнього мовлення, а отже, він є одним зі способів передачі художньо трансформованого внутрішнього мовлення⁶.

Внутрішнє мовлення, яке так чи інакше є так званим психологічним явищем, має право бути зображеним за допомогою літературної мови в певному творі.

---

⁵ Наукові записки, с. 74.

⁶ М. Гайдеггер, www.ji.lviv.ua

Зважаючи на це, зацікавлення викликають його синтаксичні особливості та форма, які досліджуються авторами творів потоку свідомості. Відтак, найбільше уваги привертають такі властивості тексту: стислість речень, використання односкладних називних речень, розрив речень, апокопа, інверсія, лаконічність або вичерпність внутрішнього мовлення.

Отож, як згадувалось раніше у розділі, серед структурних видів відтворення методу внутрішнього мовлення є невласне-пряма мова, де відтворюється інтерференція мов автора та персонажа. Більшість лінгвістів виділяють два види включення невласне-прямої мови до авторського тексту. Перший вид характерний позначенням, що вводиться авторською ремаркою, і другим – це непозначене, при якому невласне-пряма мова безпосередньо твориться з авторського контексту у формі незалежних речень. У художній літературі функціонують кілька різновидів внутрішнього мовлення. Безсумнівно, головними є внутрішній монолог, який може переходити як у пряму, так і непряму мови. Внутрішній діалог характеризується рядом певних особливостей, а його головною відмінністю є логічність і послідовність у викладенні думок.

Потік свідомості – це так званий спосіб передачі думок героїв у такому вигляді, в якому вони народжуються без втручання письменника. Для передачі потоку свідомості застосовують різні прийоми та методи. Крім того, деякі з них були в спеціальний спосіб створені для цього, інші ж отримали оновлене бачення в літературі потоку свідомості, але були використаними раніше в художній літературі⁷.

Для передачі характеристики потоку свідомості, а особливо його руху, використовували такі прийоми, як часовий і просторовий монтаж, принцип довільної асоціації, уповільнена дія та інші прийоми. Для передачі індивідуального характеру свідомості індивіда використовувався метод відкладання думок та асоціацій в пам'яті. Для упорядкування хаотичного змісту використовувалися різні

---

⁷ Б. Романцова. *Американські та британські студії*, 42.

схеми для об'єднання, зокрема єдності часу, дії та місця, прийом лейтмотиву, різноманітні музичні структури тощо.

Також варто додати, що особливою характеристикою творів потоку свідомості є алюзії, які можна поділити на три основні групи:

- інтертекстуальні, що відсилаються до інших текстів;
- екстратекстуальні, що оповідають про реальність;
- інтратекстуальні, що стосуються подій та героїв певного тексту.

Особливими є інтратекстуальні алюзії, в яких певні мотиви повторюються протягом усього тексту: нав'язливі ідеї, слова, фрази тощо. При цьому можливе їх дослівне повторення різноманітними модифікаціями, наприклад, повторення окремих фрагментів фрази.⁸

З метою подачі думок своїх персонажів, автори потоку свідомості використовують здебільшого вільну пряму думку, яка утворюється шляхом опущення так званих лапок і слів автора, і непряму, при якій відбувається зміна займенників першої особи на третю та часів з теперішнього на минулий.

Отож, підводячи підсумок, можна стверджувати, що:

- потік свідомості є формою відтворення внутрішнього мовлення, в якій знайшло відображення внутрішнє мовлення, зокрема й обриви слів та речень, скорочення речень тощо;
- текст потоку свідомості є особливим з властивими йому та не зовсім властивими іншим лексичними особливостями та нетиповим пунктуаційним оформленням;
- характерною рисою внутрішнього мовлення є його внутрішні діалоги;
- потік свідомості не є хаотичним явищем;
- для потоку свідомості властиві різні типи зв'язку граматичного, лексичного, логічного, стилістичного характеру.

---

⁸ В.Єфименко. *Дискурсивна характеристика потоку свідомості в англійській мові.*

1.2. Потік свідомості та маніпуляції з часом як провідний засіб психологічної прози модернізму

Одним з основних вимірів існування будь-якої людини є час. Саме від часу залежить плин та розклад нашого життя. Прояв та розуміння часу в літературі проявляється не лише в одиницях вимірювання часу, а також у використанні образів для опису часових проміжків. Не всі спираються на абстрактну ідею вияву часу, адже для деяких спільнот є головним просторовий вимір для опису реальності, а світ постає як нескінченний ріст простору, у межах якого всі події є одночасними. Відповідно, дві концепції одночасного і послідовного розвитку подій отримали назви статичної та динамічної концепцій часу⁹.

Статична концепція часу, а саме уявлення про одночасність всіх подій, які відбулися в різний час, але продовжують існувати у межах одного простору, перегукується з міфологічною концепцією творів В. Вульф та інших представників модернізму.

Отож, в літературі ХХ ст. фокус було переміщено від практичних аспектів у бік філософських концепцій часу та простору. Свого часу Д. Х. Фрейденберг стверджував, що час має декілька вимірів, а не лише минуле чи теперішнє. Тут доречно згадати слова Вольфа Шміда про те, що переважання часових відносин є конститутивним для всіх текстів. Тобто на зміну просторовості приходять темпоральність. Сам текст ще не має чіткого розділення на минуле і теперішнє. Наприклад, в давніх оповідях теперішнє подається крізь призму минулого, набуваючи вигляду зсередини часу і простору. Завдяки оповіді архаїчне суспільство починає вирізняти теперішнє, а згодом – історичне теперішнє минулого. Саме так виникло у літературі поняття «ніби теперішнього».

Такий спосіб оповіді трапляється, до прикладу, і в античній літературі. Він виглядає як розрив основи розповіді, розсування часу і становлення нового світу – іншого, відділеного від об'єктного і в часі, і в просторі.

---

⁹ *Ідея перевідкриття часу в контексті діалогу природничого і гуманітарного знання. Сучасні літературознавчі студії / упоряд. О. Бандровська. Київ 2007.*

Цікаво, що повторюваність циклічного часу ставиться під великий сумнів, коли у культурі набуває ваги усвідомлення людиною власної смертності. Міфологічний час дещо відходить від лінійності, і своєю чергою, описує суб'єктивне осмислення і сприйняття певних подій як ціннісно різних, а не як фактичних, впорядкованих причинно-наслідковим зв'язком. Циклічність структурує цю певну неоднорідність, вводячи часові епізоди на перший план, наголошуючи на їхній надважливості тощо. Це питання буде детальніше проаналізовано на прикладі власне самого твору «Місіс Деллоуей» В. Вульф¹⁰.

Час доби стає важливим індикатором подій у романі «Місіс Деллоуей», однак авторка переосмислює і навіть деконструює звичні для читача визначення доби. Наприклад денні години стають часом смерті, а ніч – часом активної діяльності та змін.

У модерністській літературі лінійний сюжет поєднується із певною циклічністю. Наприклад, у сюжеті описано деякий перебіг подій, які об'єднані причинно-наслідковим міцним зв'язком, однак читач свідомий їх незначущості й циклічної повторюваності. До прикладу, прийом у будинку Деллоуей в тексті «Місіс Деллоуей» є, здавалося б, логічним фіналом розвитку простого сюжету про приготування Клариси Деллоуей до вечірки, проте семантично ця подія є неважливою і повторюваною, а отже, виглядає не як розв'язка подій лінійного сюжету, а як кінець ще одного циклу з життя Клариси, що, своєю чергою, неодмінно буде початком нового¹¹.

Як бачимо, час у літературі не є однозначним явищем. Маніпуляції з часом є частиною художнього змісту та світу, зображеного у творі. Водночас час є також категорією поезики, що впливає на структуру тексту і постає на різних його рівнях, а саме на рівнях суб'єктивного часу окремих персонажів, авторської позиції, тобто як загальна концепція часу.

Визначено, що час у текстах В. Вульф є не лише одним з яскравих аспектів поезики, а й індикатором їхніх естетичних принципів. Власне, мова йде про

---

¹⁰ В'єрджинія Вульф. *Місіс Деллоуей* / перекл. з англ. Тарас Бойко. Київ 2016. 208 с.

¹¹ *Іноземна література* 12 (2002).

розуміння міри свободи самої Вульф у змалюванні дійсності. Зі зміною поетики творів письменниці від пізньої реалістичної до модерністської, також змінюється і домінантна категорія часу: від лінійного хронологічного до циклічного, змішаного часу. Згодом час став основним у творах авторки, та й у текстах модерністів XX – XXI ст. зокрема¹².

Аналіз текстів В. Вульф крізь призму категорій часу дозволив спростувати відому думку про те, що її творчість є суцільно модерністською. Ми можемо спостерігати зміни чи навіть еволюцію стилю авторки. Вульф починала свою творчість з реалістичної оповіді, в якій поступово стверджувались принципи модерністської поетики, модерністського тексту, в основі якого виникла нова концепція часу.

---

¹² Нонна Копистянська. *Жанр, жанрова система у просторі літературознавства*. Львів 2005.

РОЗДІЛ II

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ПОТОКУ СВІДОМОСТІ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ

2.1. Потік свідомості як форма відтворення внутрішнього мовлення

Переклад творів В. Вульф українською мовою здійснювався багатьма перекладачами: Альбіною Поздняковою («Хвилі»), Наталією Семенів («Флаш»), Юлією Беген-Герус («До маяка»), Наталією Дьоміною («Спадок»). У дипломній роботі взято за основу переклад роману «Місіс Делловей» на українську мову Тараса Бойка, а саме: проаналізовано способи і методи перекладу разом з перекладацькими трансформаціями, які застосовував Т. Бойко.

Потік свідомості є формою відтворення внутрішнього мовлення, в якій знайшло відображення внутрішнє мовлення, зокрема й обриви слів та речень, скорочення речень тощо. Цінність внутрішнього мовлення в романі «Місіс Делловей» полягає в тому, що воно розкриває процес формування думки героя, а не лише усне вираження мови (зовнішнє мовлення) як плід мисленнєвого процесу.

Події роману «Місіс Делловей» відбуваються протягом одного червневого дня в Лондоні. Цей взірць модерністської прози є яскравим прикладом потоку свідомості, адже дія оповіді протягом усього роману «стрибає» з одного часового проміжку в інший – з довоєнних років у 1923-ий рік. Між різними верствами населення, людьми різного соціального статусу, з'являється велика прірва: хтось боронив себе та товариша на жорстокому полі війни, а хтось, на щастя, тільки довідувався про події на фронті з газет. У той час, як хтось бідкається про наслідки війни в намаганнях влаштувати власне життя, король з королевою у своєму палаці слухають, як доноситься цокіт копит. В. Вульф розташовує в протилежних кінцях відрізка не лише історичні події, а розуміння героями чіткого поділу суспільства. Також у романі можна простежити стрибки з особистого теперішнього Клариси Делловей до її юності, осмислення прожитого життя, фантазії про інакший розвиток подій. В. Вульф за допомогою внутрішнього мовлення прагне розмити рамки минулого і теперішнього, адже вони тісно пов'язані, теперішнє впливає з

минулого. Через це читач може навіть заплутатися у своїх намаганнях розрізнити пряму і непряму мову. Посеред опису певної дії, письменниця вводить внутрішній монолог чи змінює тип оповіді. Авторка хоче зобразити справжню реальність – психологічну. А психологічна реальність (особливо післявоєнна) особлива тим, що у теперішнє вриваються спогади, пам'ять, асоціації, долинають майже забуті почуття і слова, настрої та емоції, які, однак, досі мають вплив на долю героя. Через намір письменниці показати невіддільність подій зовнішнього світу від внутрішніх переживань героїв, речення стають об'ємними: опис помешкання королівської сім'ї – спогади Клариси Деллоуей про війну – намагання місцевих вгадати, хто саме з верхівок суспільства вирішив сьогодні вирушити в місто – знову спогади про війну. Т. Бойко обирає не розділяти довгі речення й перериває мову оповідача вигуками героїв, як це зроблено в оригіналі.

Оригінал: «And as she began to go with Miss Pym from jar to jar, choosing, nonsense, nonsense, she said to herself ... and it lifted her up and up when – oh!...»

Переклад: «Ходила за міс Пім від дзбанка до дзбанка, вибираючи. «Дурниці, дурниці», – казала вона собі дедалі спокійніше, тож вона підіймалася разом із хвилиною все вище й вище – ой! – на вулиці вистріл з пістолета!»¹³

Потік свідомості у творі «Місіс Деллоуей» В. Вульф відтворюється у внутрішньому мовленні й позначає мисленнєво-мовленнєвий процес, тому важливо грамотно перекласти внутрішнє мовлення. В. Вульф відрізняється описом персонажів роману, бо якраз для цього використовує внутрішнє мовлення. Вона не описує персонажів як оповідачка, а дає читачеві можливість пізнати героїв завдяки їх потоку свідомості. Тобто внутрішнє мовлення у В. Вульф стає засобом характеристики людини. Причому, такий опис розкриває і об'єкта, і суб'єкта висловлення. Якщо поглянути на роман «Місіс Деллоуей» з перспективи кіномистецтва, то цей твір не буде знятий технікою одного кадру і безперервного фільмування, ба навпаки – буде мати чим більш кадрів, з багатьох різних камер, адже внутрішнє мовлення різних героїв створює картину бачення світу в романі

---

¹³ Вірджинія Вульф «Місіс Деллоуей»

«Місіс Деллоуей». Такий прийом також дещо ускладнює розуміння твору: зараз про Пітера Уолша говорить оповідачка чи сама Клариса Деллоуей? Аби не втратити багатозначності та не одразу відповідати на ці запитання, Т. Бойко чітко слідує оригіналові та не додає вставки на кшталт «сказала місіс Деллоуей». В. Вульф «хапається» за правдиве зображення реальності, тому намагається наблизити внутрішнє мовлення до живого, мовленнєвого: вона використовує вкраплення вигуків, коротких чітких фраз, які переривають розповідь оповідача. Тарас Бойко у перекладі зберіг вигуки такими ж раптовими та емоційними, якими вони є в мові оригіналу.

Внутрішнє мовлення буває фрагментарним і стислим, адже воно ситуативне і виринає з певної ситуації. Через це помилково можна стверджувати, що мова персонажів є хаотичною, та насправді, це прагнення В. Вульф інтегрувати внутрішнє мовлення в реальність. Труднощі перекладу внутрішнього мовлення полягають в тому, що разом із його лаконічністю, ми можемо зустріти і його заплутаність, гру слів. В. Вульф у незвичний спосіб зображає соціальний статус героя, прагне, аби його «внутрішнє» сказало про нього більше, ніж може сама оповідачка.

Щоб не втратити унікальність потоку свідомості при перекладі, Т. Бойко практично повністю зберіг тип внутрішнього мовлення, що був в оригіналі. Трансформували мову оригіналу, перекладач обрав такі методи:

- метод модуляції (модуляція – заміна слова чи словосполучення мови-джерела одиницею мови перекладу, значення якої впізнається не на базі словникових відповідностей, а логічно виводиться із контексту.

До прикладу: «She said she was going to join a church as soon as she decided **which one was right**. She never did decide.» перекладено як «Вона повторювала, що збирається приєднатися до якоїсь із церков, як тільки визначиться, **яка із них їй найбільше підходить**. Вона так ніколи з цим і не визначилася»);

- метод описового перекладу (переклад лексичної одиниці вихідної мови більшою кількістю лексичних компонентів.

До прикладу: *outscriber* – вихідний пристрій відтворення даних. Застосовуючи метод описового перекладу, потрібно дотримуватися точної передачі основного змісту поняття в мові оригіналу та не вдаватися до надто докладного опису. Під час перекладу «Місіс Деллоуей» Т. Бойко не часто застосовував метод описового перекладу, адже його недоліком є навмисна багатослівність, що змінює мовлення персонажів);

- метод дослівного перекладу, суть якого полягає в передачі структури речення без вагомих змін. Роман «Місіс Деллоуей» майже повністю складається з внутрішнього мовлення, тому дослівний переклад найбільш точно відтворює потік думки героїв.

- метод нейтралізації, що дозволяє не вдаватися до культурного маркування. До прикладу: *Laughing out loud* – «Гучно засміялися»; *Eating her heart out* – «Вона бідкалася».

Прийом модуляції, описовий та дослівний переклад – те, що Тарас Бойко використовував найчастіше для передачі лексико-семантичних особливостей під час перекладу українською мовою внутрішнього мовлення у романі В. Вульф «Місіс Деллоуей».

2.2. Нетипове пунктуаційне оформлення

Техніка потоку свідомості часто вимагає обрати нетрадиційні пунктуаційні та стилістичні рішення для відтворення подорожі думки в людській свідомості, природного хаосу думок. В. Вульф навмисне створює «неправильне» пунктуаційне оформлення, й саме тому точно відтворює процес мислення. Розмаїтість тире, трьох крапок, знаків оклику, крапок з комою у романі «Місіс Деллоуей» пояснюється тим, що мовлення героя ще не стало зовнішнім, а тому не є довершеним.

Найчастіше для передачі потоку свідомості В. Вульф обирає довгі речення, що не є лінійними. Авторка обирає інверсію, аби підкреслити, що в процесі мислення людина зазвичай не завершує думку та переключає увагу на щось інше.

Речення переривається новим початком, тобто новим реченням. Важливо показати, що речення обриваються та перериваються, однак думка продовжує розвиватися. Для цього В. Вульф використовує здебільшого крапку з комою чи двокрапку: «Девоншир-Гаус, Бат-Гаус, будинок із порцеляновим какаду, вона колись їх бачила залитими світлом; добре пам'ятає Сильвію, Фреда, Саллі Сітон – купа народу, танцювали до ранку; уже фургони торохтіли повз них, їдучи на ринок; поверталися парком». Також приклад використання крапки з комою та двокрапки в одному реченні: «Та нехай би вони і сто років, як розійшлися, - вони з Пітером; вона все одно не напише йому жодного рядка, а його листи сухі, як скалки; але раптом на неї наводить: от, якби він був зі мною, то що б мені сказав?»

Тарас Бойко підкреслив переривання думки у своєму перекладі: «І це все, – каже вона ще раз, затримавшись біля крамниці з рукавичками, де перед війною можна було купити майже ідеальну пару. Саме тут старий дядько Вільям казав, що леді видно по черевичках і рукавичках. Яюсь уранці посеред війни він заметушився на ліжку і сказав: – Усе, досить із мене. Рукавичок і черевичків; вона ж шаленіє від рукавичок, а от її донька Елізабет нітрохи не переймається ні одним, ні іншим».

Оригінал	Переклад
<p>"<u>That is all,</u>" she repeated, pausing for a moment at the window of a glove shop where, before the War, you could buy almost perfect gloves.</p> <p>And her old Uncle William used to say a lady is known by her shoes and her gloves. He had turned on his bed one morning in the middle of the War. He had said, "I have had enough."</p> <p><u>Gloves and shoes;</u> she had a passion for gloves; but her own daughter, her Elizabeth, cared not a straw for either of them».</p>	<p><u>І це все,</u> – каже вона ще раз, затримавшись біля крамниці з рукавичками, де перед війною можна було купити майже ідеальну пару.</p> <p>Саме тут старий дядько Вільям казав, що леді видно по черевичках і рукавичках.</p> <p>Яюсь уранці посеред війни він заметушився на ліжку і сказав: – Усе, досить із мене.</p> <p><u>Рукавичок і черевичків;</u> вона ж шаленіє від рукавичок, а от її донька Елізабет нітрохи не переймається ні одним, ні іншим.</p>

Дядько сказав «Усе, досить із мене», що означало його бажання знайти вічний спокій після чергового падіння з ліжка. «Рукавичок і черевичків» – використання родового відмінка під час перекладу на українську мову може свідчити про некоректну інтерпретацію думки в мові оригіналу. Здається, що дядько Вільям втомився від рукавичок і черевичків. Гадаю, краще було б використати називний відмінок, адже розповідь про дядька перервалася захватом від рукавичок і черевичків.

У цьому уривку ми бачимо логічне продовження думки, зв'язування за допомогою асоціації, що В. Вульф передала на письмі з допомогою крапки з комою.

Крапку з комою письменниця також використовує, аби створити паузу, передати затамований подих героя. Це підкреслює медитативний характер твору з ударами Біг Бена: «*Having lived in Westminster—how many years now? Over twenty—one feels even in the midst of traffic, or waking at night, Clarissa was positive, a particular hush, or solemnity; an indescribable pause; a suspense (but that might be her heart, affected, they said, by influenza) before Big Ben strikes. There! Out it boomed. First a warning, musical; then the hour, irrevocable*». Т. Бойко в українському перекладі позбувся крапок з комою та розділив речення крапками: «Проживши у Вестмінстері – скільки ж це буде? – уже більше ніж двадцять років, навіть серед вуличного руху або ж прокинувшись уночі – так, так, аякже – Клариса ловила цей особливий шиплячий звук або ж оту врочистість – якусь невимовну паузу, якусь тривогу (а це могло бути, кажуть вони, наслідком ускладнення на серце після грипу) перед тим, як проб'є Біг-Бен. Ось! Уже дзижчить. Спочатку мелодійне застереження, а вже потім безповоротно – година». Гадаю, у цьому випадку варто було б зберегти крапки з комою для передачі безперервного потоку захоплення часом, цей розділовий знак змушує час зависнути у повітрі.

Т. Бойко у перекладі здебільшого чітко дотримується правил пунктуації мови перекладу, пунктуація мови перекладу несе те саме смислове навантаження. Відхід від правил виправданий – наприклад, задля передачі особливостей «потoku свідомості». Найчастішим відхиленням від пунктуаційного оформлення мови оригіналу є заміна крапки з комою на кому або поділ повного довгого речення на

кілька коротших. Найважливішим у роботі з пунктуаційним оформленням є трансляція «moment of being» – моменту перебування героя тут і зараз або навпаки, у іншому часопросторі: українському перекладачеві вдалося зобразити героя у певному моменті теперішнього чи минулого.

2.3. Внутрішні діалоги як характерна риса внутрішнього мовлення

Внутрішній діалог є характерною рисою внутрішнього мовлення в романі «Місіс Деллоуей». Гадаю, внутрішні діалоги героїв роману – це розмова інтуїції та розуму героїв, інакше – душі та раціональності. Інтуїція, промовляючи до рацію, змушує героя «повернутися до себе». Інакше, це діалог чуттєвого світу людини з собою. Письменниця завжди ставить на перше місце людські почуття і переживання. «Вулф вважала, що людина може краще пізнати навколишній світ лише інтуїтивно, проникаючи у ті глибини свідомості, які недосяжні для наукового мислення.»¹⁴

Варто виділити декілька тематик внутрішніх діалогів у внутрішньому мовленні В. Вульф:

- діалог молодої та теперішньої Клариси Деллоуей;
- справжньої Клариси та тої, якою вона хотіла бути;
- її життя в шлюбі з Річардом Деллоуеєм або з досі не забутим Пітером Волшом;
- діалог душі та розуму.

Одною з наскрізних тем твору є питання життя та смерті, герої впродовж всього твору мислять своє існування. Саме діалог життя та смерті я хочу розкрити у цьому підрозділі.

Здавалося б, зовсім не схожим на Кларису Деллоуей є ветеран війни Септимус. Клариса – втілення життя, коли Септимус, який закінчує життя

---

¹⁴ Лілія Шутяк. *Світоглядна есеїстика Вірджинії Вулф*. Чернівецький національний університет ім. Юрія Федьковича. 2009.

самогубством, є втіленням смерті. Клариса знаходить сенс у веселошах, вона любить «просто жити», для неї важливо перебувати в соціумі, активне соціальне життя є її паливом, вона відкрита до зовнішнього світу.

Оригінал: «Beauty, the world seemed to say. And as if to prove it (scientifically) wherever he looked at the houses, at the railings, at the antelopes stretching over the palings, beauty sprang instantly. To watch a leaf quivering in the rush of air was an exquisite joy. Up in the sky swallows swooping, swerving, flinging themselves in and out, round and round, yet always with perfect control as if elastics held them; and the flies rising and falling; and the sun spotting now this leaf, now that, in mockery, dazzling it with soft gold in pure good temper; and now again some chime (it might be a motor horn) tinkling divinely on the grass stalks—all of this, calm and reasonable as it was, made out of ordinary things as it was, was the truth now; beauty, that was the truth now. Beauty was everywhere.» – мовляє Клариса в потоці любові до життя. Її думка – не просто річка, а стрімкий потічок, вона не встигає поміркувати про красу, як за обертом голови помічає щось нове.

Переклад: «Ось яка краса, здавалося, казав світ. І наче на підтвердження цього (все по-науковому), куди б він [Клариса вловила момент насолоди природою, поки думала про Пітера Волша] не поглянув, на будинки, загорожу, на антилоп, що витягували шиї з-за частоколу, йому одразу в очі впадала краса. Було неймовірно радісно споглядати за тріпотінням листка в повітряному леготі. А в небі ластівки пірнали, вивертали набік, шугали то вгору, то вниз, коло за колом, але завжди дуже впевнено, ніби прив'язані до еластичної нитки; мухи сідали й підіймалися; а сонячне проміння падало то на один листок, то на інший, ніби в хорошому настрої передражнявало, осліплювало блиском м'якого золота; час від часу по трав'яних стеблах ішов божественний передзвін (можливо, перегукувалися клаксони) – і все це, спокійне й урівноважене, складалося зі звичайних речей і ставало істиною; краса – ось що тепер істина. Краса була всюди.»

Завданням Т. Бойка було передати стрімкий потік думки Клариси Делловей, створити ілюзію відсутності знаків пунктуації. Перекладач зберіг синтаксичну, пунктуаційну та лексичну складову оригіналу.

Септімус – людина, яка не тільки закрилася у своєму внутрішньому світі, а й «виідає» енергію зі своїх нутрощів (та швидше, його нутрощі виїла кровопролитна війна, позбавила усіх радощів життя). Попри свою любов до життя, Клариса бореться зі страхом смерті, вона постійно мовляє, що «життя колись закінчиться» і ніхто не дізнається, як сильно вона його любила. Септімус навпаки відчуває провину за своє існування, бо був змушений побачити смерть свого товариша. В. Вульф підкреслює контраст між цими героями за допомогою простору: Клариса влаштовує жваві вечірки та прикрашає простір свіжими квітами, Септімуса прагнуть помістити в лікарняну палату через його психічні розлади. Двоє героїв дуже різні, однак вони є двома сторонами однієї медалі. Клуб читачів В. Вульф припускає, що Клариса і Септімус стали синтезом її самої, із постійними запитаннями про своє існування. Це діалог любові до життя та розпачу від посттравматичного стресового розладу та депресії. «Смерть – це виклик. Смерть – це спроба поєднатися; люди безконечно прагнуть досягти осердя, котре містичним чином увесь час від них вислизає; близькість розчахується розлукою, захват блякне, і залишається самотність. А в смерті – вічні обійми»¹⁵. Важливо звернути увагу на те, що це останні думки Септімуса перед смертю. Він довго вагався, чи здійснити самогубство, він чіплявся за життя, створював романтичні фантазії про незнайомку, аби знайти хоч якусь нитку, що з'єднає його з життям. Однак тепер – все вирішено, його наміри зрозумілі, він начебто повторює для себе свої переконання, коротко та рішуче: «Смерть – це виклик. Смерть – це спроба поєднатися...» – далі Септімус наостанок пояснює собі, що життя весь час вислизало від нього, та додає: «А в смерті – вічні обійми». Т. Бойко дотримався оригінального синтаксису, аби підкреслити стан душі героя перед самогубством: *«Death was defiance. Death was an attempt to communicate; people feeling the*

---

¹⁵ Вірджинія Вульф «Місіс Делловей»

impossibility of reaching the centre which, mystically, evaded them; closeness drew apart; repete faded, one was alone. There was an embrace in death.» Раніше у творі думки Септімуса були розлогішими, він намагався вести діалог з життям, відповідно речення, що відтворювали його внутрішнє мовлення, були довшими. Український перекладач зберіг розлогість речень та акцентував на діалогові життя та смерті. А чим більше наближався кінець, тим стрімкіше рухався до завершення цей діалог.

2.4. Потік свідомості – не хаотичне явище

Філософ Герберт Спенсер вважав, що «свідомість не є чистим аркушем, а має задалегідь готові асоціації»¹⁶. На думку Вільяма Джеймса, «свідомість існує у формі безперервного перебігу, який він назвав *потокотом свідомості*, і будь-яка спроба розкласти його на окремі елементи лише спотворює його сутність».¹⁷ Свідомість людини працює як складний механізм, однак впорядкований, де робота усіх деталей продумана наперед. Намагання дослідити суть кожної деталі окремо не набуває сенсу, адже деталь працює як частина механізму. В. Вульф розуміє роботу свідомості та точно відтворює процеси мислення. Те, що у творі «Місіс Деллоуей» називають хаотичністю – ніщо інакше, як «moments of being». Це момент перебування у відчуттях, в емоціях, для В. Вульф дуже важливо відкрити душу героя. До прикладу, письменниця використовує часові стрибки як спосіб відтворити свідомість: Клариса Деллоуей зустрічає своє колишнє кохання Пітера Волша і запитує, чи пам'ятає він озеро, біля якого вони колись зустрілися, у пам'яті Клариси з'являються моменти юності, вона поринає в ностальгію під час розмови з Пітером. В. Вульф фіксує цей стан душі, вона наголошує на тому, що життєві події героїв не залишилися в минулому, вони тривають і зараз, тому використовує теперішній час у внутрішньому мовленні. Український перекладач Т. Бойко

---

¹⁶ Історія психології: від античності до початку ХХ століття : навч. посібник / Авт-уклад. О. П. Коханова, 2016. – НВП «Інтерсервіс».

¹⁷ Там само.

зберігає теперішній час в українському перекладі та не залишає події в минулому завдяки конструкціям минулого часу.

У літературі потік свідомості використовують для того, щоб розкрити справжню природу свідомості. Потік свідомості має природний початок, причинно-наслідковий характер. Таким чином, можна не лише заперечувати хаотичність потоку свідомості, але й стверджувати його гармонійність.

Характер потоку свідомості залежить від того, в чиї саме думки зазирає письменниця. Так, мовлення потоку свідомості може бути впорядкованим чи нелогічним. Оскільки мета В. Вульф – чесно показати природу героя, вона не дотримується логічних послідовностей, а розкриває емоційний стан, чуттєвий світ та мисленнєві зв'язки. Протягом усієї оповіді авторка шукає мости, що з'єднують думки героїв, адже мислення завжди є наслідковим процесом. До прикладу, у вже зрілому віці Клариса Деллоуей розчиняє вікно та споглядає сад з квітами. Вона згадує, як з нею вісімнадцятирічною в цьому саду розмовляв Пітер Волш, з її свідомості одразу виринають запитання, які ставив тоді Пітер. Тобто потік свідомості – це ланцюг, а будь-яка думка – його частина, його металеве кільце, що продовжується з сусіднього.

Так звана хаотичність визначає зміст книги. У романі «Місіс Деллоуей» немає послідовної дії, головне не є відокремленим від другорядного. В. Вульф прагне зафіксувати те, що для читача може стати другорядним, однак є найбільш важливим для неї: не надто помітні душевні зміни, емоції, що виникли завдяки раптовій асоціації. Емоції змінюються швидко і є нетривалими, що означає постійний рух думок людини. Підкреслює другорядність авторка також за допомогою каркасу твору: події відбуваються протягом дня, могли б і протягом тижня чи року – авторка навмисне не надає цьому значення. «Хаос думок» насправді не є хаосом, не є другорядністю, а пазлом, що складається з раптових асоціацій.

Відчуття хаотичності можуть створити техніки, що їх використовує В. Вульф. Наприклад, техніку асоціацій, яка дозволяє точніше передати людську мову. Асоціація стає клеєм, що зв'язує окремі думки та забезпечує чіткі та логічні

переходи. Такі зв'язки можуть здаватися випадковими чи вигаданими, однак вони будуються на особистих досвідах героя.

Техніка повторення потрібна для наголосу на важливих темах твору, повтор наголошує на фокусуванні героя на певній думці або враженні.

Хаотичність людської думки також висвітлюється завдяки структурі сюжету, наприклад нелінійній. Нелінійність розкриває емоційний та психологічний стан персонажів, можливо, їх нестабільність.

2.5. Стилiстичний характер потоку свiдомостi

«Вiрджинiя Вульф любила вбирати в себе фарби, звуки, запахи, пропускала їх через свою свiдомiсть, де вони переплiталися з її думками i запалювали, а потiм знову витягувала їх на свiтло, водючи пером по паперi ... Вона повнiстю володiла своєю складною майстернiстю» – сказав про В. Вульф англiйський романiст Едвард Морган Форстер. Письменниця справдi вбирає в себе все те, що доступне органам чуття i переносить це у свої твори.

Роман вiдкривається фразою: «Мiсiс Деллоуей сказала, що сама купить квіти» – «Mrs. Dalloway said she would buy the flowers herself». Цим реченням В. Вульф наче вiдчиняє дверi в iмпресiонiзм, з першої сторiнки простежується стилiстика: Клариса Деллоуей ще не раз повертатиметься до квітів асоцiативно, дотиково, запахово. Роман «Мiсiс Деллоуей» – наскрiзно iмпресiонiстичний, засобом його творення є безпосередня фiксацiя вражень. Авторка вибудовує стиль таким чином, що задiює всi органи чуття, найбiльше використовуючи зоровi образи: вона грається кольором, свiтлом, тiнню. Роман набуває насичених яскравих фарб: «З'являючись i зникаючи, ваблячи, даючи сигнали, свiтлотiнь то вкривала стiну тiмянiстю, а банани – яскравою жовтизною, то приглушувала Стренд сiрiстю, а жовтою яскравiстю запалювала автобуси i все це на очах у Септiмуса Воррен-Смiта, що лежав на канапi i спостерiгав, як на трояндах i шпалерах iз дивовижною спритнiстю 149 живого створiння спалахувало й гасло рiдке золото. Тим часом надворi, немов який невид, тягли дерева своє листя в повітряних глибинах; у кiмнатi

вчувався шум води, а крізь хлюпання хвиль долинали голоси птахів, що співали». Бачимо у цьому уривку велику кількість кольорових мазків: яскрава жовтизна, сірість, троянди, золото, вода, листя дерев. В. Вульф концентровано вживає колоративну лексику. Таким чином, письменниця найактивніше задіює зорові відчуття. Під час перекладу колоративної лексики на українську мову важливо передати точне бачення кольорів, їх відтінки, адже палітра кольорів у творі позначає ліричність героя, його здатність до чуттєвості, вразливість душі. Ось як працював з кольорами Тарас Бойко: «А тоді, розплющивши очі, як свіжо, немов гофрована білизна щойно з пральні, дивляться з плетених кошиків на неї троянди, і темні строгі червоні гвоздики, що підвели свої голівки, а запашний горошок, розлігшись у горщиках, мав фіолетовий, білосніжний і блідий відтінок – так, ніби вже вечоріє, і дівчатка в серпанкових спідничках вийшли зривати той запашний горошок і троянди після закінчення чудового літнього дня з його темно-синім небом, з його живокістом, гвоздиками і білими лілеями; ніби настала пора між шостою і сьомою годиною, коли всі квіти – троянди, гвоздики, живокіст, бузок – зайнялися вогниками: білим, фіолетовим, червоним, густо оранжевим; кожна квітка, здається, світилася окремішнім світлом, світилася м'яко, чітко на вкритих імлюю клумбах; а як їй подобалися сіро-білі метелики, що кружляли над геліотропом і вечірнім первоцвітом!»

Отже, колоративна лексика в романі «Місіс Деллоуей» насамперед потрібна для розкриття внутрішніх рис героїв роману.

В. Вульф також передає внутрішній світ персонажів завдяки слуховим враженням та створює для читача ефект присутності: ми, як і Клариса Деллоуей, чуємо шелест листя, шаркання, човгання чи тупання перехожих, стогін катеринки, шум машин, дитячий галас, гудіння аероплана. Письменниця створює набір звуків для асоціативного зв'язку з певним часом доби. До прикладу, згадка про ранок виникає, коли все дзвенить, цокають підківки поні, стукають крикетні бити, голосять птахи і шумлять колеса. «Володіючи пам'яттю, тобто даючи «можливість переховування давніх вражень або взагалі давніх імпульсів та змін у нашій

організмі»¹⁸, як про це влучно висловився Іван Франко, людина здатна репродукувати певний чуттєвий образ, отриманий навіть дуже давно»¹⁹.

Окрім зорових та звукових образів, В. Вульф також створює мову запаху. Запах стає інструментом творення героя. До прикладу, у квітковому магазині Клариса Деллоуей відчуває широку палітру ароматів, що підкреслює її тонке відчуття світу. Клариса відчуває піднесеність, у той день вона чекала гостей на прийом. Запах у романі викликає спогади та асоціації, відносить у минуле, описує час доби та місце події, характеризує героя, позначає настрої.

---

¹⁸ Іван Франко. *Із секретів поетичної творчості*.

¹⁹ Галина Батюк. *Імпресіоністичні тенденції роману Вірджинії Вулф «Місіс Деллоуей»*

ВИСНОВКИ

Тексти потоку свідомості мають свої особливості та характерні для них різні види зв'язку між реченнями. Не зважаючи на своєрідність лексичної побудови тексту, сам принцип потоку свідомості дозволяє показати внутрішній світ головних героїв. Основним інструментом, який передає спектр почуттів та думок персонажів, є внутрішній монолог, де свідомість зображується як потік води, яка може об'єднати минуле та теперішнє.

Щодо минулого та теперішнього, варто підсумувати принципи змалювання часу в романі. Процес освоєння часу та його трансформації в літературних творах та, зокрема, у романі В. Вульф «Місіс Деллоуей», був пов'язаний із переосмисленням філософії та науки. Час у творі можна назвати одним зі структуротворчих факторів, що впливають на образи героїв. Тобто час є частиною творчого світу, зображеного у творі, і так само він є категорією поетики, що впливає на структуру твору. Зрозуміти усю важливість категорії часу в ХХ столітті та особливості його зображення у модерністських романах можна, проаналізувавши роман «Місіс Деллоуей».

З виходом твору «Місіс Деллоуей» В. Вульф здобула репутацію однієї з найяскравіших модерністських прозаїкинь англійської літератури. У романі «Місіс Деллоуей» представлені характерні описи великої літературної епохи, де письменниця зуміла зберегти свій особливий творчий характер. Геніально осмисливши, розвинувши, видозмінивши художні закони Джеймса Джойса, Вульф змогла розширити зображення психологічного і морального бачення людиною прози ХХ ст. Її роман «Місіс Деллоуей» — дуже важливий вклад у літературу модернізму, адже він є унікальним для своєї епохи та відрізняється від багатьох сучасних романів. Мова про використання закону цілісності та сучасної словесності – зокрема у романі багато поезії, пишних промов, описів, деталізації. У романі «Місіс Деллоуей» зображено суспільно активну жінку, яка вміє поводити себе та влаштовувати світські зустрічі, але водночас є сповненою спогадів та жалю

за минулим життям, за тим, чого не повернути. Ці спогади продовж усього твору виринають зі свідомості головної героїні.

Варто зазначити, що застосування прийомів потоку свідомості в літературному творі є повноцінним складним процесом, що включає утворення зв'язних речень, де поряд з лінійним зв'язком існує також вертикальний зв'язок, завдяки чому розділені фрагменти твору об'єднуються в єдину цілісну картину, яка не є хаотичною. Пояснення свідомості персонажів і сприйняття ними часу, розкидане по різних розділах творів. Так, з плином часу ці моменти дозволяють авторці зобразити потік свідомості та сприяти здатності читача проникнути у внутрішній світ героя та зрозуміти його.

В. Вульф реконструює потік свідомості завдяки використанню внутрішнього мовлення, що дозволяє зобразити події багатократно. У внутрішньому мовленні відтворюються хронологічні стрибки, описи героїв, психологічна реальність. Потік думки – складний процес, що також зображається на письмі з допомогою нетипового пунктуаційного оформлення. Тарас Бойко, обравши нетипові для української мови синтаксичні конструкції, зміг майже точно передати мисленнєвий потік, яким він є зображений мовою оригіналу.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ ТА ДЖЕРЕЛ

1. *Американські та британські студії: мовознавство, літературознавство, міжкультурна комунікація* / уряд. Б. Романцова. Київ 2015.
2. *Наукові записки НаУКМА. Філологічні науки* 195 (2017) 74–81.
3. Мартін Гайдеггер. Будувати, проживати, мислити // www.ji.lviv.ua
4. *Ідея перевідкриття часу в контексті діалогу природничого і гуманітарного знання. Сучасні літературознавчі студії* / уряд. О. Бандровська. Київ 2007.
5. Вірджинія Вульф. *Місіс Деллоуей* / перекл. з англ. Тарас Бойко. Київ 2016. 208 с.
6. *Іноземна література* 12 (2002).
7. Нонна Копистянська. *Жанр, жанрова система у просторі літературознавства*. Львів 2005.
8. Нонна Копистянська. Час / художній час: до питання про історію поняття і терміна // www.litmisto.org.ua
9. *Наукова думка Причорномор'я* 11 (2006) 91-97.
10. Марія Моклиця. *Модернізм у творчості письменників ХХ століття*. Луцьк 1999.
11. Сергій Павличко. *Дискурс модернізму в українській літературі*. Київ 1999.
12. Леонід Скрипник. *Фразеологія української мови*. Київ 1973.
13. Богдан Стельмах. Роль фразеологічних одиниць у художніх і наукових текстах Агатангела Кримського // www.ela.kpi.ua
14. Юрій Шевельов. *Літературознавство*. Київ 2009.
15. Yehoshua Bar-Hillel. The Treatment of «idioms» by a Translating Machine // www.variant.org.uk
16. Henry Sweet. *A new English grammar, logical and historical. Part I. Introduction, phonology, and accidence*. Oxford 1955.
17. Virginia Woolf. *Mrs Dalloway*. Oxford 2009.

18. Вікторія Єфименко. *Дискурсивна характеристика потоку свідомості в англійській мові. Київський національний університет ім. Тараса Шевченка.* Київ 1997.
19. Ольга Уманців. *Художнє втілення світоглядно-естетичних поглядів Вірджинії Вулф у романі «Місіс Деллоуей».*
20. William James on the Stream of Consciousness. 1890.
<https://publicdomainreview.org/collection/william-james-stream-of-consciousness>
21. Лілія Шутяк. *Світоглядна есеїстика Вірджинії Вулф.* Чернівецький національний університет ім. Юрія Федьковича. 2009.
22. http://old.franko.lviv.ua/faculty/jur/publications/visnyk32/Visnyk32_P2_07_S_hutjak.pdf
23. Історія психології: від античності до початку ХХ століття : навч. посібник / Авт-уклад. О. П. Коханова, 2016. – НВП «Інтерсервіс». – 235 с.
24. https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/16139/1/O_Kokhanova_IP_IL.pdf
25. Іван Франко. *Із секретів поетичної творчості // Зібрання творів у 50-ти т. — Т. 31. — Київ: Наукова думка, 1981*
26. Галина Батюк. *Імпресіоністичні тенденції роману Вірджинії Вулф «Місіс Деллоуей».* Дрогобицький державний університет ім. І. Франка. 2008.